TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Sınıf-10

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU DİVAN EDEBİYATI

Divan edebiyatı, XIII. yüzyılda Hoca Dehhani ile başlayıp XIX. yüzyıla kadar varlığını devam ettirmiştir. Saray edebiyatı, klasik edebiyat, yüksek zümre edebiyatı gibi değişik adlarla anılan bu edebiyat için en yaygın kullanılan isim divan edebiyatıdır. Bu adlandırmada şairlerin, eserlerini "divan" adı verilen bir kitapta toplamaları etkili olmuştur. Arap ve Fars edebiyatlarının etkisiyle oluşan bu şiir geleneğinin kendine özgü birtakım kuralları vardır. Geleneğin belirlediği bu kurallar içerisinde Arapça-Farsça kelime ve tamlamaların sıkça kullanılması; ağır, sanatlı, süslü söyleyişlere yer verilmesi; mazmun adı verilen kalıplaşmış sözlerin bulunması; soyut konuların daha çok işlenmesi; bütün güzelliği yerine parça güzelliğinin esas alınması vb. sayılabilir. Bütün divan şairleri, geleneğin belirlediği bu kurallara uymuşlar, ortak söz varlığının dışına çıkmamışlardır. Hoca Dehhani ile başlayan bu geleneğin en tanınmış sanatçıları arasında XIV. yüzyılda Ahmedî, Süleyman Çelebi; XV. yüzyılda Şeyhi, Ahmet Paşa, Necati; XVI. yüzyılda Fuzuli, Baki, Hayali Bey, Taşlıcalı Yahya; XVII. yüzyılda Nef'i, Nabi; XVIII. yüzyılda Nedim, Şeyh Gâlip; XIX. yüzyılda Enderunlu Vâsıf vb. sayılabilir. Hatta Şeyh Galip, divan şiirinin son büyük temsilcisi olması yönüyle Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir.

GAZEL

Gazel, Türk edebiyatına Arap edebiyatından geçmiştir. Divan şairlerinin en çok kullandığı nazım biçimi olan **gazel**, beyitlerle kurulup kafiye düzeni aa-xa-xa-xa… şeklindedir. Gazellerde beyit sayısı 5-15 arasında değişmektedir. Gazelin ilk beytine **matla**, son beytine **makta**, matladan hemen sonraki beyte **hüsn-i matla**, maktadan bir önceki beyte ise **hüsn-i makta** adı verilmektedir. Hüsn-i matla ve hüsn-i makta beyitlerinin, matla ve makta beyitlerinden güzel olması şartı aranmaktadır. Şairin mahlasının bulunduğu beyte **mahlas beyit** ya da **mahlas-hâne** adı verilmekte ve mahlas genellikle gazelin son beytinde yer almaktadır. Gazelin en güzel beyti **beytül-gazel** ya da **şâh-beyit** olarak adlandırılmakta ve gazelin herhangi bir yerinde bulunmaktadır. Beyitler arasında anlam birliği bulunan gazeller **yek-âhenk gazel** diye adlandırılırken anlam birliğinden başka bütün beyitleri aynı güçte, değerde ve güzellikte olan gazeller için **yek-âvâz** ifadesi kullanılmaktadır.

FUZULİ (1495?—1556?)

Divan edebiyatının XVI. yüzyılda yaşamış güçlü şairlerindendir. Sadece yaşadığı dönemde değil, sonraki dönemlerde de pek çok şairi etkiledi. Türk edebiyatında lirik şair olarak önemli bir yere sahiptir. İyi bir eğitim gördü.

Türkçenin yanı sıra Arapça ve Farsçayı da iyi bilen sanatçının eserlerinde Azeri Türkçesini yoğun kullanması dikkat çeker. Fuzuli, şiir anlayışını Türkçe *Divan*'ının ön sözünde "İlimsiz şiir temeli olmayan bir duvara benzer." diyerek belirtti. Şiirlerinde aşk temasını sıkça işleyen sanatçı, *Divan*'ındaki gazellerinin çoğunda aşk, ayrılık ve bu duyguları yaşatan sevgilinin tasvirini anlattı. "Âşıkane gazel" türünün edebiyatımızda en tanınmış ismidir. *Türkçe Divan*, *Farsça Divan*, *Arapça Şiirler*, *Leyla vü Mecnun* (mesnevi), *Beng ü Bâde* (mesnevi), *Saki-name* (mesnevi), *Hadikatü's–Süeda* (mensur), *Rind ü Zahid* (mensur), *Türkçe Mektuplar* (mensur) eserlerinden bazılarıdır. *Türkçe Mektuplar*'ın içinde yer alan *Şikayetname*, Türk edebiyatında mektup türünün bilinen ilk örneği olması yönüyle önemlidir.

SORULAR

SORU 1

Özellikle Azerbaycan sahasının, bazı edebiyat otoritelerince de Türk edebiyatının en büyük şairi, dünya edebiyatının da en büyük lirik şairlerinden kabul edilir. Asıl adı Mehmed bin Süleyman'dır. Şairin 888/1483 yılında Bağdat yakınlarındaki Hille bucağında dünyaya geldiği sanılmaktadır. Âşıkane şiirin edebiyatımızdaki en büyük temsilcisi kabul edilir. Bütün şiirlerinde aşkı ve aşkın hâllerini coşkun bir lirizmle ifade eder. Doğduğu muhitten hiç ayrılmamış, İstanbul'a hiç gelmemiştir. Naat türünde kaleme aldığı "Su Kasidesi" oldukça meşhurdur.

Bu parçada tanıtılan divan şairi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Baki
B) Nedim
C) Nabi
D) Fuzuli
E) Nef'i

Cevap: D

SORU 2

Aşağıdakilerden hangisi bir gazelin matla (ilk) beytidir?

A) Güzel görinür ırakdan görinse her nesne
Anun için güneşi rûy-ı yâra benzetdüm

B) Mihrin görür kemâlde her gün zevâlini
Âkil felekde câh ille mağrur olur mu hiç

C) Hâlimi arz et sabâ dildâre Allah aşkına
Sûziş-i dilden haber ver yâre Allah aşkına

D) Kâkül-i ham-der-ham-ı dildârı etdin târmâr
Eyledin uşşâkı der-zencîr-i sevdâ ey sabâ

E) Göz yum cihandan aç gözünü kendü hâlüne
Sen göz yumub açınca bu dünyâ gelür gider

Cevap: C

SORU 3

Gazel nazım şekli ile ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Beyit sayısı genellikle beş-on beş arasında değişmektedir.
B) Mahlas beytinden sonra bir ya da birkaç beyit daha eklenen gazellere "beytü'l gazel" adı verilmektedir.
C) Kasidelerin içinde yer alabilmektedir.
D) Matla mısralarından birinin maktada tekrarlanmasına "redd-i matla" denir.
E) Kafiye örgüsü "aa, ba, ca…" şeklindedir.

Cevap: B